

ekološki manifest

Ciljevi za bolju i zdraviju životnu sredinu

Pripremljeno od strane ekoloških nevladinih
organizacija kao prijedlozi i smjernice nadležnim
akterima i široj javnosti po pitanju rješavanja
problematika iz oblasti životne sredine
u Bosni i Hercegovini

—
Sarajevo, Banja Luka 2022

Cilj:

1

*Funkcionalna
državna uprava*

2

*Zdravo zemljište
i održivo upravljanje
prirodnim resursima*

3

*Zdrave rijeke i šume,
zaštićeno prirodno dobro
i kulturno-istorijsko
nasljeđe*

4

*Čist vazduh,
dostupna domaća
energija i klimatska
neutralnost*

5

*Smanjenje otpada
i poboljšano
upravljanje
otpadnim vodama*

6

*Održiva urbana
mobilnost
i infrastruktura*

7

*Unapređenje upravljanja
životnom sredinom
i očuvanje ljudskog zdravlja*

8

*Pravo građana da
brane svoju životnu
sredinu*

Predgovor

Predstojeći izbori neće samo odlučiti ko će postati poslanik i upravljati našom državom. Riječ je i o tome da li će izabrani političari promovirati pravo ljudi na zdravu životnu sredinu i bolju zaštitu prirode. Naša zemlja je poznata po svojim prirodnim ljepotama i bogatstvu, ali u isto vrijeme još uvijek doživljavamo pljačku prirodnih resursa, loše upravljanje otpadom i niske ekološke standarde. Ova loša politika i nedostatak kontrole velikih kompanija utječu na svakodnevni život i zdravlje svih nas – Sarajevo redovno rangira najzagađenije gradove na svijetu, a naša zemlja je na petom mjestu po stopi smrtnosti od zagađenja zraka u svijetu. Naše rijeke su pregrađene branom zbog profita malog broja, a iako Bosna i Hercegovina spada u zemlje sa visokim biodiverzitetom i mnogim rijetkim i endemskim vrstama, imamo i jedan od najnižih postotaka zaštićenih područja u odnosu na druge evropske zemlje.

Zato vam predstavljamo listu prioriteta u oblasti zaštite prirode, zdrave životne sredine i ekološke demokratije. Ne želimo glasove za sebe, želimo ih za zdraviju životnu sredinu i bolju zaštitu našeg prirodnog naslijeđa i krajolika. Ne ohrabrujemo izbor određene stranke ili kandidata.

Kako bismo inspirisali kandidate i njihove birače, predstavljamo naš „izborni program“. Ovo nije potpuna lista svih mjera koje će se morati poduzeti. Ovo su prioritetni ciljevi ekološke politike za naredne četiri godine koji će, ukoliko se budu implementirali, dovesti do boljeg i zdravijeg života, otvaranja novih radnih mjesta i snažne lokalne ekonomije zasnovane na održivom turizmu i zelenim inovacijama i rješenjima.

Cilj 1

Funkcionalna državna uprava

- Transparentno i nekoruptivna javna uprava.
- Zakoni koji nisu samo na papiru, već se primjenjuju i u praksi.
- Funkcionalna i radna ekološka inspekcija.
- Pravedno tužilaštvo i sudovi koji rade blagovremeno i pravedno.
- Izmjena niza Zakona u oblasti životne sredine i njihova primjena.

Neophodno je da se poveća stepen sprovođenja međunarodnih sporazuma koje je BiH ratifikovala. Okvirna područja djelovanja odnose se na učešće institucija u izradi akata kojim će se formalizovati okvir za provođenje međunarodnih sporazuma i drugih međunarodnih obaveza BiH vezan za životnu sredinu, obezbjeđivanje javnog pristupa zvaničnim dokumentima međunarodnih sporazuma koji su ratifikovani u BiH, te unapređenje kapaciteta zaposlenih i komunikacije sa organizacijama civilnog društva u svrhu efikasnije primjene međunarodnih sporazuma.

Neophodna međusektorska saradnja, tj stvoreni i usaglašeni sistemi funkcionisanja institucija BiH i njenih nižih administrativnih nivoa, Republike Srpske, Federacije Bosne i Hercegovine i Brčko Distrikta, kao i njihovo funkcionisanje i koordinacija.

Poboljšanje ljudskih resursa u nadležnim institucijama i poboljšanje postojeće institucionalne strukture u svrhu unapređenja, koordinacije i usaglašavanja aktivnosti u svim oblastima primjene zakonodavne procedure. Usavršavanje postojećeg kadra u sektorima inspekcija, kao i građenje sistema po kojem će ekološke inspekcije raditi blagovremeno i efikasno, a sve u cilju očuvanja životne sredine i u korist građana.

Sudovi i tužilaštvo da budu u potpunosti nezavisni od bilo kakvih političkih uticaja i pritisaka, da efikasno vode sve procese i u vremenskim rokovima da ih završavaju. Neophodno

je i usklađivanje svih regulativa preuzetih o međunarodne zajednice kako bi se stvorio efikasan sistem u pravosuđu po pitanju prava na zdravu životnu sredinu.

Kako bi se obezbjedila funkcionalna državna uprava, neophodno je sistematski usvajati zakonske i podzakonske akte da bi smo u određenom periodu došli u mogućnost da imamo uređenu zakonodavnu politiku u državi u oblasti životne sredine ali i najvažnije sprovođenje svih zakonskih propisa u praksi. Listu sljedećih propisa na nivou FBiH i RS-a je potrebno detaljno revidirati sa ciljem poboljšanja i aproksimaciji pravnoj stečevini EU u oblasti zaštite životne sredine:

Zakon o zaštiti okoliša/životne sredine; Zakon o upravljanju otpadom; Zakon o zaštiti vazduha/zraka; Zakon o zaštiti prirode; Zakon o vodama, Zakon o zaštiti od buke.

Cilj 2

Zdravo zemljište i održivo upravljanje prirodnim resursima

- Spriječavanje degradacije zemljišta i njegovog zagađivanja.
- Adekvatno upravljanje zemljištem kao resursom koji je neobnovljiv i glavni izvor hrane
- Zaustavljanje prenamjene plodnog zemljišta u građevinsko kojim se nepovratno uništava.
- Stvaranje održive poljoprivrede, upravljanje otpadom i zagađivačima koji pristižu u zemljište kroz gnojiva i kanalizacijski mulj, spriječavanje erozija.
- Adekvatna eksploatacija prirodnih sirovina, mineralnih i nemineralnih.

Uzevši u obzir trend negativnog prirodnog priraštaja, raseljavanja stanovnika u urbane sredine, zemljišta postaju napuštena, a dolazi i do prirodne sukcesije i mijenjanja vegetacija, te takođe i sama zaštita zemljišta nije na zadovoljavajućem nivou.

Podizanje javne svijesti o rizicima koji proizilaze iz upotrebe hemikalija. Neophodno je uspostavljanje Integralnog inventara o hemikalijama, tj Inventar hemikalija, Inventar o biocidima i podacima o sredstvima za zaštitu bilja. Takođe uspostavljanje mogućnosti za statističku obradu kroz uspostavljanje informacionog sistema.

Neophodno je usklađivanje propisa iz oblasti hemijske bezbjednosti sa pravnom tekovinom EU, kao što su Uredba o živi, Direktiva o prevenciji i redukciji zagađenja životne sredine azbestom, kao i usklađivanje propisa o POPs supstancama. Usvajanje novog Zakona o biocidima i ažuriranje svih potrebnih podzakonskih akata iz oblasti biocida. Izmjena Zakona o hemikalijama i njegovih podzakonskih akata, kao i usvajanje Strategije o hemikalijama.

Kada su u pitanju sirovine i minerali i njihova eksploatacija, sistem javnih politika usmjeriti u prvcu da se obustavljaju postepeno sve eksploatacije ruda kao što je ugalj, da bi se napravio sistem energetske tranzicije i išlo u smijeru postepenog smanjenja i na kraju potpunog prekida eksploatacije ovih sirovina. Sve u cilju ukidanja zavisnosti od uglja, kao energenta koji je jedan od najvećih zagađivača, a uporedno razvijati novije tehnologije obnovljivih izvora energije i to prvenstveno vjetroenergiju i solarnu, a posebnu u sklopu razvoja građanske energije. Takođe, neophodno je ograničiti i eksploataciju mineralnih ruda koje pri eksploataciji i preradi stvaraju velike štete po životnu sredinu i donose veće probleme za lokalne zajednice nego što je sama korist.

U svrhu postizanja zaštite tla potrebno je usklađivanje zakonodavstva BiH sa EU direktivama, a to se prije svega odnosi na Zakon o poljoprivredi, Zakon o poljoprivredno organskoj proizvodnji, Zakon o sjemenu i sadnom materijalu poljoprivrednog bilja, Zakon o poljoprivrednom zemljištu, Zakon o otpadu, Zakon o prostornom planiranju i korištenju zemljišta, Zakon o koncesijama, Zakon o rudarstvu, Zakon o istraživanju i eksploataciji nafte i plina, Zakon o geološkim istraživanjima sa svim pripadajućim podzakonskim aktima.

Cilj 3

Zdrave rijeke i šume, zaštićeno prirodno dobro i kulturno-istorijsko nasljeđe

- Usvajanje i primjena planova upravljanja vodama.
- Adekvatno upravljanje podzemnim vodama koji su glavni izvor pitke vode koja se koristi.
- Racionalno upravljanje postojećim površinskim tijelima, njihovo unapređenje.
- Zaštita rijeka i moratorijum na izgradnju hidroenergetskih objekata.
- Zaštita šuma i održivo upravljanje šumskim ekosistemima.
- Spriječavanje nelegalne eksploatacije šumskih resursa i ulaganje u pošumljavanje.
- Zaštićeno prirodno nasljeđe, kroz povećanje područja koja se stavljaju pod zaštitu.
- Zaštita svih biodiverzitetskih grupa, posebno onih koje su ugrožene.
- Zaštita kulturno-istorijskog nasljeđa.

Prije svega nužno je u Ustavima entiteta i kantona propisati da je voda ustavom zagarantovano pravo svih građana, odnosno da svi građani uživaju pravo na pitku vodu. Izvori vode su javno dobro kojim upravlja država. Izvori vode služe prioritetno i održivo za opskrbu stanovništva pitkom vodom i za opskrbu domaćinstava i u tom smislu nisu tržišna roba. Opskrbu stanovništva pitkom vodom i vodom za opskrbu domaćinstava treba osiguravati država preko samoupravnih lokalnih zajednica, neposredno i neprofitno. Voda je javno dobro, a ne roba, te kao takvo, voda i vodeni resursi na prostoru Bosne i Hercegovine moraju biti raspoloživi, fizički dostupni i ekološki, higijenski i ekonomski prihvatljivi. Voda je takođe javno dobro u zajedničkom vlasništvu. Radi se o prirodnom resursu, koje kao takvo ne smije biti otuđeno od društva. Kao egzistencijalni osnov za život, voda se treba koristiti primarno na neprofitnoj osnovi – za održivo, neprekidno i ekonomski pristupačno snabdijevanje domaćinstava pitkom

vodom na prostoru cijele Bosne i Hercegovine i eventualnu ekonomsku eksploataciju koja neće ugrožavati ovakvu pristupačnost i trajno sačuvati ekosistem od njegovog uništavanja.

Neophodno je usvajanje Strategija integralnog upravljanja vodama, kao i Plana upravljanja oblasnim riječnim slivom rijeke Save, rijeke Trebišnjice i Neretve, kao i Pravilnika o ekološki prihvatljivom protoku u Republici Srpskoj.

Neophodne su mjere zaštite od poplava i ekstremnih poplava, ali i donošenje Plana upravljanja rizicima od poplava. Reforme sektora vodnih usluga i povećanje udjela stanovništva koji koristi pitku vodu. Smanjenje gubitka vode u sektoru javnog vodosnabdijevanja i unapređenje korišćenja vode u industriji i privredi, tj stvaranje održivog korišćenja vodnih resursa. Stvaranje monitoringa kako na svim površinskim vodama tako i na podzemnim koje do sada nemaju nikakav monitoring. Neophodno usvajanje i realizacija akcionih planova za provođenje EU Direktiva. Unapređenje sistema finansiranja sektora voda i unapređenje efikasnosti vodnih inspekcija, kao i regulisanje eksploatacije materijala iz korita rijeka.

Pored Ustavne zaštite vode, nužno je izmijeniti i zakone u svrhu zabrane gradnje malih hidroelektrana. Zakone o koncesijama RS/FBiH i kantona je potrebno izmijeniti u kontekstu zabrane izdavanja koncesija za sve hidroelektrane do i uključujući 10 MW. Zakonom o električnoj energiji RS/FBiH je nužno zabraniti izdavanje energetske dozvole za gradnju hidroelektrana do i uključujući 10 MW, a u Zakonu o korištenju obnovljivih izvora energije i efikasne kogeneracije je potrebno izmijeniti definiciju o obnovljivim izvorima energije, u šta se svakako ne treba svrstati voda za potrebe hidroelektrana do i uključujući 10 MW. U Zakonu o vodama RS/FBiH je potrebno propisati zabranu izdavanja vodnih akata za hidroelektrane do i uključujući 10 MW, a u Zakonu o zaštiti okoliša je nužno zabraniti izdavanje okolišne dozvole za hidroelektrane do i uključujući 10 MW. Također, nužno je izmijeniti i set zakona o građenju i prostornog uređenja kantonálnih ali i na entitetkom nivou na način da se zabrani izdavanje građevinskih dozvola i urbanističkih saglasnosti za hidroelektrane do i uključujući 10 MW.

Kada je u pitanu zaštita šuma, te zaštita prirodnog i kulturno-historijskog nasljeđa neophodno je usklađivanje sljedećih zakona sa EU zakonodavstvom: neophodno je usvajanje Zakona o šumama na nivou RS i FBiH, te je potrebno uskladiti Zakon o zaštiti prirode i Zakona o zaštiti dobara koja su proglašena kao nacionalni spomenici.

Šumske ekosisteme unaprijediti kroz pravni i institucionalni okvir a sve u cilju održivog upravljanja šumama i šumskim zemljištem. Neophodna je izrada Šumskopravnih osnova

(ŠPO) na principima multifunkcionalnosti i zaštite biodiverziteta šumskih ekosistema za državne i privatne šume, obuhvat i metodologija monitoringa zdravstvenog stanja šuma, praćenje indikatora održivog korištenja i izvještavanja i izdavanja licenci za sakupljače ostalih šumskih proizvoda. Neophodno je usvajanje Šumarskog programa u oba entiteta, kao i donošenje Akcionih planova, te izrada i usvajanje Strategija održivog upravljanja šumskim resursima. Obzirom da postoji kategorija koja je relativno mala pod Šumama posebne namjene, neophodno je izvršiti analize i odabiranje dodatnih šuma koje će se staviti u ovu kategoriju. U svrhu spriječavanja namjerno izazvanih požara, praksa iz drugih zemalja se pokazala kao dobra i kroz zakonsku regulativu preporuka je usvajanje pravilnika kojim se šumsko zemljište koje je pretrpilo destrukciju požarom ne može prenamjenovati u građevinsko zemljište. Takođe, neophodno je sprovoditi i melioraciju izdaničkih šuma i pošumljavanje šumskih zemljišta adekvatnim vrstama.

Neophodno značajno povećanje površine zaštićenih područja. Utvrđivanja Ekološke mreže kao i način njenog finansiranja i upravljanja, a sve kako bi se povezalo sa Evropskom ekološkom mrežom Natura 2000. Takođe, identifikacija i nominovanje objekata prirodnog, kulturnog, istorijskog ili mješovitog prirodno – kulturnog naslijeđa.

Iako su modeli zaštite ostvarenja prava na vodu od države do države različiti (kroz ustav, zakone ili sudske odluke), Bosna i Hercegovina mora pratiti standarde koje propisuje EU (Direktiva 98/83/EZ o kvaliteti vode namijenjene za ljudsku potrošnju, Okvirna direktiva EU o vodi, Direktiva 91/271/EEZ o pročišćavanju komunalnih otpadnih voda i dr.). Sve države članice EU u međuvremenu vodne resurse tretiraju kao ustavno zaštićeno naslijeđe prirode koje treba njegovati, zaštititi i postupati s istima kao takvim.

Cilj 4

Čist vazduh, dostupna domaća energija i klimatska neutralnost

- Smanjenje zagađenja vazduha
- Podrška razvoju građanske energije
- Rad na dekarbonizaciji i ublažavanju klimatskih promjena

Neophodno je sprovođenje mjera za smanjenje zagađenja vazduha kao što su implementacija sistema praćenja kvaliteta vazduha, funkcionalni PRTR (Registar o postrojenjima i zagađivanjima), kontrola velikih zagađivača, primjena evropskih standarda za emisiju, princip zagađivač plaća, planovi za smanjenje emisije gasova staklene bašte, podrška obnovljivoj energiji (vjetar, solarna), program subvencija za građane koji žele da implementiraju energetske efikasne rješenja za svoja domaćinstva, rješenja energetske efikasnosti za javne zgrade, reforma ekološkog poreza. Primjena mjera za ublažavanje klimatskih promjena se ostvaruje kroz implementaciju postojećih konvencija po pitanju dekarbonizacije i stvaranje karbonski neutralnog sistema funkcionisanja.

Kada je u pitanju zagađenje vazduha, najveći dio materija potiče od industrijskih djelatnosti i kućnih izvora toplote, dok je značajan procenat i od saobraćaja. Najznačajniji industrijski kapaciteti koji zagađuju vazduh su rudnici i termoelektrane, rafinerije nafte i ulja, gradske toplane, kao i lokalne kotlovnice na čvrsto gorivo. Veliki uticaj na kvalitet vazduha ima i saobraćaj, kao posljedica uticaja motornih vozila i saobraćajnih sredstava koja koriste naftne derivate sa relevantno visokim sadržajem sumpora.

Neophodno je uspostavljanje funkcionalnog PRTR registra, koji će biti usklađen sa svim registrima drugih administrativnih nivoa BiH, a neophodno je uspostaviti i proces izvještavanja

podataka iz PRTR registra prema institucijama BiH. Institucije moraju da primjenjuju usvojene zakone i podzakonske akte koje su od prije više od 10 godina usvojile, jer PRTR je veoma važan alat za zaštitu životne sredine, a njegovim postojanjem javnost bi dobila priliku da se upozna sa realnim stanjem niza zagađivača, čiji rad direktno zagađuje životnu sredinu i ugrožava zdravlje ljudi. Da bi se nadomjestio ovaj nedostatak, neophodno je sam registar sprovoditi i ažurirati redovno, ne samo od strane nevladinih organizacija nego i od strane državnih institucija. Kako ne bi smo ostali bez podataka jer većina zagađivača ne prijavljuje svoj nivo zagađenja ili to rade sa velikim zakašnjenjem.

Trenutno ne postoje dostupni podaci o emisijama zagađujućih materija iz industrije, saobraćaja i kućnih izvora toplote. Neophodno je uticati na smanjenje emisije gasova sa efektom staklene bašte, što će doprinijeti procesu ublažavanja klimatskih promjena, te unapređenju adaptacije na izmjenjene klimatske uslove. Neophodne su izrade i implementacije akcionih planova iz oblasti klime i energije, odnosno sprovođenje procesa dekarbonizacije. Neophodno je razviti sistem za prikupljanje podataka o emisiji štetnih materija u vazduh i o kvalitetu vazduha, zatim usvajanje mjera u periodima povećanja zagađenosti vazduha, kao i stvaranje sistema obezbjeđivanja kvaliteta mjerenja emisija i ambijentalnih koncentracija. Neophodna je izrada inventara gasova staklene bašte koja je i definisana Zakonom o zaštiti vazduha. Nadležna institucija za izradu inventara gasova staklene bašte je Hidrometeorološki zavod koji ovaj zadatak treba i da ispuni, ali takođe i sve pomenute mjere jer je ujedno i nadležna institucija za uspostavljanje i vođenje monitoringa kvaliteta vazduha.

BiH se obavezala na niz konkretnih akcija, uključujući i uvođenje taksi na emisiju ugljen-dioksida i tržišnih modela na podsticanje obnovljivih izvora energije, kao i potpuno ukidanje subvencija na ugalj. Takođe krajnji cilj je smanjenje potrošnje i fosilnih goriva sa ciljem postizanja klimatske neutralnosti do 2050. godine. A uzevši u obzir razdoblje od nekoliko decenija, može se zaključiti da je došlo do povećanja temperature i neznatnog povećanja količine padavina na godišnjem nivou. S tim u vezi, neophodno je preuzeti sve potrebne mjere kako bi se ušlo u proces dekarbonizacije, uzelo učešće u zaustavljanju klimatskih promjena, stvorila i koristila održiva energija. S tim u vezi je neophodno dati podršku razvoju sistema građanske energije, kako bi se ujedno olakšao sistem snabdijevanja energijom za građane ali i uticalo na generalnu potrošnju uglja i smanjenju dekarbonizacije. Sistem građanske energije se prvenstveno odnosi na instalisanje manjih elektrana za stvaranje energije za vlastite potrebe, u prvom slučaju solar

ili toplotne pumpe. Sistem poptunog odustajanja od uglja je moguć i neophodno je ući u njegovo provođenje koje bi kroz duži vremenski period pokazalo rezultate i proces energetske tranzicije ostvarilo uporedno i sa procesom pravedne tranzicije.

Za postizanje čistog vazduha, dostupnosti domaćoj energiji i klimatske neutralnosti neophodno je usklađivati sljedeću domaću legislativu sa EU zakonodavstvom: Zakon o zaštiti zraka, Pravilnik o monitoringu kvalitete zraka, Pravilnik o monitoringu emisija zagađujućih materija u zrak, Pravilnik o emisiji isparljivih organskih jedinjenja, Pravilnik o uvjetima za rad postrojenja za spaljivanje otpada, Pravilnik o graničnim vrijednostima emisije u zrak iz postrojenja za sagorjevanje, Pravilnik o graničnim vrijednostima emisije zagađujućih materija u zrak, Pravilnik o postepenom isključivanju supstanci koje oštećuju ozonski omotač, Pravilnik o uvjetima mjerenja i kontrole sadržaja sumpora u gorivu, Pravilnik o načinu vršenja monitoringa kvaliteta zraka i definiranju vrsta zagađujućih materija, graničnih vrijednosti i drugih standarda kvaliteta zraka, Zakon o električnoj energiji, Zakon o energetskej efikasnosti, Zakon o korištenju obnovljivih izvora energije.

Cilj 5

Smanjenje otpada i poboljšano upravljanje otpadnim vodama

- Smanjenje otpada, podrška reciklaži i kompostiranju.
- Povećanje kanalizacione mreže i stvaranje postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda, komunalnih i industrijskih otpadnih voda.
- Adekvatno zbrinjavanje/odlaganje opasnog otpada.
- Rješavanje problema deponija, posebno “divljih” i stvaranje adekvatnih sanitarnih, kako novih tako i unapređenje postojećih.

Neophodno je transponovati direktive EU koje su u skladu sa programom prilagodavanja zakonodavstva BiH sa pravnim tekovinama EU. Tako da pored Direktiva o otpadu i Direktiva o odlagalištima otpada, neophodno je transponovanje i Direktive o smanjenju uticaja plastičnih proizvoda na životnu sredinu kroz Zakon o upravljanju otpadom i Uredbu o ambalaži i ambalažnom otpadu.

Zabrana korišćenja pojedinih vrsta plastičnih proizvoda za jednokratnu upotrebu i smanjenje upotrebe plastičnih kesa, uspostavljanje sistema prikupljanja podataka o otpadu od hrane i uspostavljanje sistema za subvencionisanje novih/čistih tehnologija koje karakteriše male količine otpada. Neophodno je uviđenje ekonomskih i finansijskih instrumenata i mehanizama koje će omogućiti efikasno i ekološki prihvatljivo upravljanje otpadom.

Reforma sistema upravljanja komunalnim otpadom i nabavka opreme i izgradnja infrastrukture za upravljanje komunalnim otpadom. Fokus je na smanjenju otpada u domaćinstvima, promocija odvojenog sakupljanja biorazgradivog otpada koji je sastavni dio komunalnog, promociju odvojenog sakupljanja, reciklaže ambalažnog otpada i odvojeno sakupljanje posebnih

kategorija otpada, kao što je otpad koji ima upotrebnu vrijednost, električni ili elektronski otpad, industrijski i opasni otpad ili medicinski otpad. Takođe neophodan je razvoj sistema upravljanja posebnim kategorijama otpada za koji se treba plaćati naknada za opterećavanje životne sredine.

Za pravilno rukovanje medicinskim otpadom, neophodno je da se izradi Pravilnik o upravljanju medicinskim otpadom, provode programi edukacije svih zaposlenih (kako medicinskih, tako i nemedicinskih radnika) o upravljanju medicinskim otpadom i nabavka opreme za sakupljanje, privremeno skladištenje, transport i tretman medicinskog otpada.

Kod građevinskog otpada, neophodno je uvođenje podsticaja u vidu naknada za ponovno korištenje materijala nastalog rušenjem, uspostavljanje registra građenja, izrada priručnika o održivoj gradnji u kojem bi se nalazile informacije o metodama i tehničkim smetnjama nastanka građevinskog otpada. Brzo i adekvatno rješavanje problema na institucionalnim nivoima po pitanju radioaktivnog otpada, gdje su potrebna rješenja bazirana na sprječavanju ugrožavanja zdravlja stanovništva kroz rješavanje sporova sa susjednim zemljama, te rješavanje opasnog otpada izvozom, ali i građenjem centralizovanih skladišta za manje opasni otpad.

Neophodna je sanacija i rekultivacija svih neuređenih deponija. Jačanje sistema evidencije i izvještavanja o otpadu, kako bi se dobili pouzdani podaci i unaprijedilo strateško planiranje na svim nivoima.

Rješavanje problema tretiranja otpadnih voda je neophodno pristupiti sistematično i to kroz razvoj postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda. Ovakav jedan sistem dugoročno sigurno može riješiti problem tretiranja otpadnih voda i na duže staze urediti ovaj sektor na najbolji mogući način i tako stvoriti najbolji ambijent po stanovništvo i životnu sredinu generalno.

Za postizanje ovog cilja potrebno je usklađivanje domaće legislative sa EU zakonodavstvom i to: Zakon o upravljanju otpadom, Pravilnik o kategorijama otpada sa listama, Pravilnik o izdavanju dozvole za aktivnosti male privrede u upravljanju otpadom, Pravilnik o potrebnim uvjetima za prenos obveza sa proizvođača i prodavača na operatera sistema za prikupljanje otpada, Pravilnik koji određuje postupanje sa opasnim otpadom koji se ne nalazi na listi otpada ili čiji je sadržaj nepoznat, Pravilnik o sadržaju plana prilagođavanja otpadom za postojeća postrojenja za tretman ili odlaganje otpada i aktivnostima koje poduzima nadležni organ, Uredba o vrstama finansijskih garancija kojima se osigurava prekogranični transport opasnog otpada, Uredba o finansijskim i drugim garancijama za pokrivanje troškova rizika od mogućih

šteta, čišćenja i postupaka nakon zatvaranja odlagališta, Uredba o selektivnom prikupljanju, pakovanju i označavanju otpada, Uredba koja reguliše obvezu izvještavanja operatera i proizvođača otpada o sprovođenju programa nadzora, monitoringa i vođenja evidencije prema uvjetima iz dozvole, Pravilnik o obrascu, sadržaju i postupku obavještanja o važnim karakteristikama proizvoda i ambalaže od strane proizvođača, Pravilnik o životinjskom otpadu i drugim neopasnim materijalima prirodnog porijekla koji se mogu koristiti u poljoprivredne svrhe, Pravilnik o upravljanju medicinskim otpadom, Pravilnik o upravljanju ambalažom i ambalažnim otpadom, Pravilnik o upravljanju otpadom od električnih i elektronskih proizvoda, Pravilnik o uslovima za rad postrojenja za spaljivanje otpada, Pravilnik o prekograničnom kretanju otpada, Uredba o naknadama za plastične kese tregerice, Uredba o informacionom sistemu upravljanja otpadom, Pravilnik o građevinskom otpadu.

Cilj 6

Održiva urbana mobilnost i infrastruktura

- Regulisanje postojećih politika i usvajanje planova održive urbane mobilnosti
- Podrška alternativnim vidovima transporta
- Unapređenje željezničke infrastrukture

Donošenja Plana održive urbane mobilnosti je neophodno kako bi se zadovoljile potrebe za kretanjima ljudi u gradovima i njihovom okruženju u cilju unapređenja kvaliteta života. Obezbjedivanje saobraćajne dostupnosti poslova i usluga za sve, a sve u cilju poboljšanja bezbjednosti i zaštita učesnika u saobraćaju dovodi ujedno i do smanjenje zagađenja, emisije staklenih gasova i potrošnje energije. Tako da se unapređenjem efikasnosti i ekonomičnosti u transportu ljudi i robe, povećaju atraktivnosti i samog kvaliteta životne sredine u gradovima.

Izgradnja velikih infrastrukturnih projekata kao što su autoputevi ne trebaju da se realizuju ako ne postoji njihova realna potreba ili ako ne postoji jasna isplativost na određenim dionicama. Praksa nas uči da postoje sistemi od kojih samo koncesionar dugi niz godina može da sakuplja naknadu a da je stvarni prihod i promet na određenim dionicama ispod prosjeka. Takođe, izgradnja dionica autoputeva treba sistematski da se planira i da ide u skladu sa najboljim Studijama uticaja na životnu sredinu, a ne da se dovodimo u situaciju da putne dionice imaju trasu kroz određena zaštićena područja ili područja koja su ekosistemski veoma vrijedna i potencijalna za buduću zaštitu. Kod razvoja različitih oblika transporta, treba prednost dati i unapređenju postojeće željezničke infrastrukture, koja itekako može biti adekvatan vid transporta uz manji uticaj na životnu sredinu. Takođe prednost se treba davati svim oblicima transporta koji manje troše fosilna goriva i čiji je uticaj na prirodu manji jer na taj način stvaramo i zdraviju životnu sredinu ali i smanjujemo naš karbonski uticaj na istu.

Za postizanje ovog cilja nužno je usklađivanje domaće legislative sa EU zakonodavstvom i to: Zakon o cestama, Zakon o cestovnom prijevozu, Zakon o željeznicama.

Cilj 7

Unapređenje upravljanja životnom sredinom i očuvanje ljudskog zdravlja

- Unapređenje postojećeg i stvaranje novog efikasnog menadžmenta u upravljanju životnom sredinom
- Adekvatno upravljanje bukom i ozelenjavanje urbanih sredina
- Podrška održivom turizmu i tradicionalnim zanatima.
- Informisanje građana o stanju životne sredine, zagađenju vazduha i vode.

Unapređenje postojećeg i stvaranje novog efikasnog menadžmenta u upravljanju životnom sredinom je neophodno kako kod zaštićenih područja tako i kod onih nezaštićenih, ali u u urbanim sredinama. Briga o ljudskom zdravlju treba biti jedan od primata djelovanja svih nadležnih institucija i to izbacivanje štetnih hemijskih jedinjenja iz upotrebe i prodaje, embargom za sve genetski modifikovane proizvode i sirovine.

Neophodno je sprovesti kadrovske i materijalne jačanje upravljača zaštićenih područja. Sprovedenjem procjene postojećih i potrebnih kapaciteta, jačanjem znanja i vještina zaposlenih u svim institucijama. Neophodno je poboljšati koordinaciju, komunikaciju i izvještavanje o biodiverzitetu i očuvanju prirode, na svim nivoima. A paralelno s tim stvoriti i transparentan sistem o izvještavanju stanovništva o stanju životne sredine, zagađenjima u vodi ili vazduhu i napraviti sistem po kojem će svi građani moći reagovati na akcidentne situacije u okolini, ali i najvažnije da se stvori i blagovremena i adekvatna reakcija nadležnih institucija na potencijalne pozive građanstva u rješavanju problema.

Izrada inventara stanja i stepena ugroženosti biodiverziteta sa prijedlozima postupanja, revizija Crvene liste, revizija Uredbe zaštićenih i strogo zaštićenih vrsta i uspostavljanje javno dostupnih podataka. Takođe neophodno je i usvajanje Liste invazivnih vrsta sa konkretnim akcionim planom. Neophodna je izrada i Karata buke kao i izrada Akcionih planova upravljanja bukom, a koji će sadržavati i procjenu konkretnih štetnih efekata i mjera sprječavanja.

U kontekstu postizanja ovog cilja nužno je usklađivanje sljedeće domaće legislative sa EU zakonodavstvom: Zakon o zaštiti okoliša, Zakon o zaštiti prirode, Zakon o zaštiti od buke, Zakon o genetski modifikovanim organizmima, usvajanja Zakona o javnom zdravlju, Zakon o zaštiti zraka, Zakon o vodama, Zakon o turističkoj djelatnosti.

Cilj 8

Pravo građana da brane svoju životnu sredinu

- Omogućavanje pravovremenog pristupa informacijama
- Transparentni rad javnih organa i uključivanje građana u donošenje odluka
- Podrška udruženjima građana
- Pravilna implementacija Arhuške konvencije
- Uključivanje građana u najranijim fazama odlučivanja po pitanju dodijela koncesija

Neophodno je da se poboljša učešće javnosti u javnim konsultacijama, posebno u procesima procjene uticaja na životnu sredinu i izdavanja ekoloških dozvola. Neophodne su aktivnosti na izgradnji kapaciteta predstavnika relevantnih institucija za organizovanje efektnih mehanizama učešća javnosti, jačanja saradnje sa organizacijama civilnog društva kao i obezbjeđivanje javnog pristupa informacijama o životnoj sredini. Transparentniji rad javnih organa je neophodan i to prvenstveno da nadležni blagovremeno obavještavaju javnost i to transparentno i lako dostupno građanima, tj zainteresovanoj javnosti. Ukinuti lošu praksu

formalnog objavljivanja javnih poziva, konsultacija i održavanja javnih rasprava. Neophodno je sistematski razviti sistem u kojem će građani imati mogućnost učešća i davanja svojim komentara i mišljenja i koje će predstavnici nadležnih institucija uvažavati i u razumnom roku dati odgovor ili pojašnjenje.

Udruženjima građana da se obezbijedi kooperativna saradnja svih nadležnih i relevantnih predstavnika institucija na svim nivoima, a isto tako i da se implementiraju stavke u budžetu koje bi bile namjenjene grantovima prema civilnom sektoru.

Neophodno je da se uspostavni sistem za redovnu izradu i objavljivanje izvještaja o stanju životne sredine, kako aktivnosti izrade tako i promocije izvještaja na svim nivoima, počev od najvišeg državnog pa do najmanjih, kao i podrške lokalnim samoupravama u njihovom izvještavanju.

Pored svega navedenog neophodna je pravilna i potpuna implementacija Arhuške konvencije kojoj je BiH pristupila još 2008.godine. Neophodno je da se njome ojača uloga građana i organizacija civilnog društva u pitanjima koja se tiču životne sredine. Utemeljena je na principima participativne demokratije i kao takva je neophodna da se implementira i kroz pomenuto omogućavanje građanima dostupnosti informacija o životnoj sredini, kao i prava na učešća građana u izradi planova, programa, politika i zakonodavstva koji mogu uticati na životnu sredinu, pa do prava građana na prigovor u slučaju da su im prava u vezi sa pristupom informacijama ili javnim učešćem povređena.

Izmjena Zakona o koncesijama je neophodna i to tako da se koncioni ugovor definiše kao javnopravni, a ne obligacioni ugovor, jer dosadašnja praksa je pokazala da je samoinicijativna ponuda najveći problem. A druga ključna stvar kod Zakona o koncesijama je da se omogući učešće javnosti u donošenju politika o dodjeli koncesija. Da bi se javnost na adekvatan način uključila u procese donošenja odluka planiranja i dodjele koncesije, potrebno je izvršiti promjenu zakonske regulative na svim administrativnim nivoima (država/entitet/kanton). U tom smislu, javnost bi trebala biti uključena u sam proces planiranja dodjele koncesija u skladu sa dokumentima o politici dodjele koncesija, aktivnim učešćem u javnim raspravama, koje bi komisija za koncesije trebala omogućiti na svim nivoima prema zakonskim rješenjima. To znači da bi se prije donošenja politika o dodjeli koncesija, javnosti na adekvatan način moralo omogućiti iznošenje primjedbi, sugestija i mišljenja, onako kako je to omogućeno u ostalim postupcima koji se tiču odluka o životnoj sredini. U Republici Srpskoj institut javne rasprave uvršten je u norme

Zakona o koncesijama, ali nikada nije zaživio u praksi, pa se stoga ova odredba ne primjenjuje što je protivno načelima Ustava Republike Srpske, prava na zdravu životnu sredinu i racionalnom korištenju prirodnih bogatstava. Administrativne jedinice u Bosni i Hercegovini (država, entiteti, BD) još uvijek nisu uskladili sve svoje zakone u vezi sa upravnim ugovorima, iako je to njihova obaveza prema Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju. Kako bi Bosna i Hercegovina mogla nastaviti svoj razvojni put prema Evropskoj uniji, neophodnost usklađivanja oblasti koncesija sa Evropskom direktivom 2014/23/ EU o dodjeli ugovora o koncesiji je neminovna, a samim tim i izmjena zakonodavstva na svim nivoima. U ovom procesu, vlade države, entiteti i DB će morati donijeti i uskladiti nekoliko zakona kako bi se koncesije tretirale pod okriljem upravnog prava, kao javnopravni ugovor.

U svrhu postizanja ovog cilja nužno je usklađivanje Zakona o koncesijama, Zakon o opštem upravnom postupku, Zakona o prostornom planiranju, Zakona o vodama, Zakona o građenju, Zakona o zaštiti životne sredine, Zakona o šumama i potpunu implementaciju Aarhuške konvencije.

O nama

Arnika – Centar podrške građanima (Češka Republika)

Osnovana 1996, nevladina organizacija Arnika ima dugogodišnje iskustvo promocije pristupa informacija, podrške učešću javnosti u donošenju odluka, i jačanju pravde u vezi sa životnom sredinom. Pruža stručnu pomoć raznim organizacijama civilnog društva, opštinama i pojedincima u rješavanju slučajeva u vezi sa zagađenjem životne sredine i njegovom prevencijom u Češkoj Republici. Arnika takođe učestvuje u međunarodnim projektima fokusiranim na zaštitu životne sredine i jačanju sprovođenja Arhuske konvencije u centralnoj i istočnoj Evropi, Kavkazu i centralnoj Aziji. Arnika je član Zelenog kruga – asocijacije ekoloških nevladinih organizacija Češke Republike, Evropskog ekološkog biroa i evropskog ECO foruma.

Kontakt:

Arnika
Dělnická 13
170 00 Prag 7
Češka Republika

Tel./fax: +420 222 781 471
e-mail: cepo@arnika.org
Više informacija: <http://eko.ba>

Centar za životnu sredinu, Banja Luka (Bosna i Hercegovina)

Centar za
životnu sredinu

Osnovan je 1999. kao neprofitna, nevladina organizacija posvećena zaštiti životne sredine i promociji održivog razvoja kroz promociju i civilne inicijative. Centar promovise sprovođenje Arhuske konvencije, slobodan pristup informacijama i veće učešće javnosti u donošenju odluka o životnoj sredini. Teži da utiče na relevantne politike životne sredine,

podigne svijest javnosti o pitanjima životne sredine i podstiče konstruktivan dijalog i saradnju sa akterima. Svoje aktivnosti provodi na teritoriji cijele Bosne i Hercegovine.

Kontakt:

Centar za životnu sredinu
Miše Stupara 5
78 000 Banja Luka
Bosna i Hercegovina

Tel.: +387 51 433-140
e-mail: info@czzs.org
Više informacija: <http://czzs.org>

Udruženje “Aarhus centar u Bosni i Hercegovini”, Sarajevo (Bosna i Hercegovina)

Osnovano je 2012. kao neprofitna, nevladina organizacija posvećena zaštiti ljudskih prava u oblasti okoliša. Aarhus centar promovise sprovođenje Aarhuske konvencije, slobodan pristup informacijama, učešće javnosti u procesu donošenja odluka, te pristupa pravdi u oblasti okoliša. Aarhus centar prioritarno ima za cilj zaštitu ljudskih prava u oblasti okoliša, te predstavlja most između građana i javnih organa vlasti pri ostvarivanju tih prava. Svoje aktivnosti provodi na teritoriji cijele Bosne i Hercegovine.

Kontakt:

Udruženje “Aarhus centar u BiH”
Behdžeta Mutevelića 39
71 000 Sarajevo
Bosna i Hercegovina

Tel.: +387 33 660-588
e-mail: admin@aarhus.ba
Više informacija: www.aarhus.ba